

İNSAN DİLİNİN ALTINDA GİZLƏNİB

Fidan Hüseynova

BDU-nun Filologiya fakültəsinin III kurs tələbəsi
huseynovafdn2002@gmail.com

Babalarımızdan bizə üç şey miras qalıb: torpağımız, qeyrətimiz, dilimiz.
Şah İsmayıl Xətayi

Mənim gözəl dilim tarixi qədim olan dildir və dillərin, bəlkə də, birincisi olan ulu türk dilinin bir qolu olaraq yüzilliklərin, minilliklərin sınağından çıxmış, müxtəlif tarixi dövrlərdə ədəbi dildən məişət nitqi səviyyəsinə ensə də, başını qaldırıb ədəbi dil, dövlət dili statusu qazanan qüdrətli dildir! Bunu yalnız biz demirik. 19-cu əsrdə Qafqazda və Rusiyada səfərdə olmuş Aleksandr Düma belə yazırdı: “Avropada fransız dili necə əhəmiyyətə malikdirsə, Qafqazda Azərbaycan dili o cür əhəmiyyətə malikdir”. Yazımı İmam Əlinin məşhur kəlamı ilə adlandırdım, amma bu ifadəni bir az genişləndirə bilərik. İnsan-fərd xalqın, millətin dayaq, əsas “tikinti materialıdır”. Deməli, həm də millətlər və xalqlar da dillərinin altında gizlənib. Ana dili hər bir xalqın milli məniyyətini ifadə edən və üzə çıxaran göstəricilərdəndir. Milli məniyyət isə hər bir milləti səciyyələndirən keyfiyyətdir. Dildən nə dərəcədə yüksək istifadə edilməsi milliliyin ölçüsünü göstərir. Dil milləti məhv olmaqdan qoruyan bir nömrəli faktordur. “Bir millətin malını, dövlətini, hətta vətəni əlindən alsan, ölüb-itməz, amma dilini alsan, ölür və ondan nişan qalmaz!” (Konstantin Uşinski)

Dilim mənim üçün həm də keçmişimi və gələcəyimi bir-birinə bağlayan körpüdür, bu çətin həyat yollarımda mənə yol yoldaşdır. Nə zaman çətinə düşsəm, Cəlil Məmmədquluzadə “Molla Nəsrəddin”i, Mirzə Ələkbər Sabir “Hophopnamə”si, Hüseyn Cavid “Ana” pyesi, Əbdürrəhim bəy “Marallarım” silsiləsi, Cəfər Cabbarlı “Vəfalı Səriyyə” əsəri ilə köməyimə yetişir. Siyahını çox uzada biləm... Biz bir-birimizi o qədər gözəl başa düşürük ki! Çünki danışan da, dinləyən də “türkün açıq ana dilini” eyni məhəbbətlə sevir, eyni həssaslıqla duyur. Bizim dilimiz həm də ona görə mükəmməldir ki, sadəcə söz yığınınan ibarət deyil, hər sözün zahirdə görünən cildi ilə bərabər, çox dərin qatlara malik batini mənalı və emosional gücü var. Elə buna görə də dilimizi bizim qədər gözəl heç kim anlaya bilməz. Dilimiz dedikdə mən heç də yalnız danışılan və yazılan dili nəzərdə tutmuram. Mənə görə, bir insanın milli varlığı olan dil, əslində, onun üzə çıxarmadığı, qəlbinin dərin qatlarında gizlətdiyi dildir. O dil ki, biz onu analar körpələrini qoruduqları kimi qoruyuruq. Amma əgər qarşımızdakı insanlar, həqiqətən, bizi tanıyarsa, hələ söyləmədiyimiz ifadələrə cavab da verə bilərlər.

Mən mükəmməl bir atanın ilk qızıyam. Atam həyatımda bircə dəfə olsun mənə yoldaşlarımdan valideynləri kimi “mənim balam”, “canım qızım”, “gözəl qızım” və s. kimi ifadələrlə səslənməyib, işləri ilə əlaqədar anam məni laylalarla, nağıllarla böyütməyib. Əslində, bu, çox gözəl bir şeydir, amma kapitalizm dövrünün övladlarıyıq və valideynlərimiz işləməlidir, buna görə bütün valideynlər övladları ilə bol-bol danışmağa vaxt tapmaya bilir. Amma atamın və anamın hərfləri uzadaraq söylədiyi bircə “Fi:da:n!” kəlməsi mənə körpəliyimdən o qədər böyük stimula oldu ki, mən hər zaman o sözün ardında yatan ifadələri onlar söyləməmiş duyurdum.

Mənə elə gəlir ki, biz Cavid əfəndini, Müşfiqimizi, heç Səməd Vurğunumuzu da tam tanıya bilmədik. Dövr, zaman, şərait bizə ancaq bu qədər imkan verdi, amma düşünsək görürük ki, övlad qatiliyi bağışlayan ANA obrazını baş qəhrəman səciyyəsinə qaldıran sənətkarı tanısaydıq, içində yığılıb qalan, bütün dünyanın pisliklərindən qoruduğu saf dilini eşitsəydik, o zaman görürdik ki, yarandığımız gündən mədh olunan dilimiz daha nələrə qadirdir. Qeyd eləmişdim ki, dilimiz həm də gələcəyə körpüdür. Zaman çox sürətlə ötür keçir, nəsillər bir-birini çox sürətlə əvəz edir və bir neçə nəsil keçəndən sonra yaşayan insanlar o qədər unudulur ki, nə onların yaşadıkları görkəmli evlər, nə geyindikləri bahalı paltarlar, nə də yedikləri cürbəcür təamlar qalır.

Əgər elə olmasaydı, Qəzənfər Xalıqov dahi Nizaminin portretini yaradarkən Ağcabədidən olan, ona bənzədildiyi söylənilən axundu yox, məhz Nizami Gəncəvinin özünü çəkərdi. 880 illik böyük zaman məsafəsinin itirə bilmədiyi yeganə şey isə Nizaminin dili və təfəkkürü oldu (farsca yazılmış olsa belə). Buna görə də bu gün biz gəncliyin öhdəsinə böyük və məsuliyyətli iş düşür. Bu gün biz dilimizdən daha da gözəl istifadə etməli və gələcək nəsillərə ötürəcəyimiz mirasımıza qarşı çox ehtiyatlı davranmalıyıq. Əgər “oxu”, “yaz”, “sev”, “yara”t, “düşün”, “anla”, “bağışla” kimi sözlərin hakim olduğu dil ötürsək, gələcəyimiz də bu təməl üzərində qurulacaq!

Səninlə bir doğulmuşuq,
Ruhun ilə yoğrulmuşuq,
Biz səninlə var olmuşuq,
Doğransaq da dilim-dilim,
Ana dilim.

Dediklərimiz, deyə bilmədiklərimiz, demək istəmədiklərimizlə birgə sahib olduğumuz dilimiz bizim hər şeyimizdir. Həyat bilinməzliklərlə və gözlənilməz hadisələrlə daima qarşımıza sürprizlər çıxarır. Ola bilər ki, bir səhər yuxudan durub sevdiklərimizi itirdiyimizi görərik, bu ucsuz-bucaqsız dünyada yalqız, kimsəsiz qala bilərik, amma başımıza gələcək ən ağır fəlakətdə belə, köməyimizə dilimiz çatacaq...Danışmağa heç kimi tapmayanda belə, insan öz “mən”i ilə, ürəkdən bağlı olduğu Tanrısı ilə bu dildə danışacaq, dərdlərini bölüşə biləcək...

Yazımı yaşadığı çətin şəraitə baxmayaraq, öz şirin dilindən bir an da imtina etməyən Cəlil Məmmədquluzadənin sitatı ilə bitirmək istəyirəm. Dilinizi-Varlığınızı qoruyun və sevin:

“Məndən soruşsalar ki, dövlətdən, naz-nemətdən nəyin var, qürur hissi ilə deyərdim: bütün kainatı, yer üzünü təsvir və tərənnüm etməyə qadir sözüm, ana dilim var”.